

Revisionsutskottet

Statens revisionsverks årsberättelse till riksdagen 2025

INLEDNING

Remiss

Statens revisionsverks årsberättelse till riksdagen 2025 (B 18/2025 rd): Ärendet har remitterats till revisionsutskottet för betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- generaldirektör Sami Yläoutinen, Statens revisionsverk
- effektivitetsrevisionsråd Visa Paajanen, Statens revisionsverk
- överinspektör Olli Karsio, Statens revisionsverk
- överinspektör Kaisa-Reeta Koskinen, Statens revisionsverk
- överinspektör Tiina Palonen-Roihupalo, Statens revisionsverk
- överinspektör Elina Vedenkannas, Statens revisionsverk
- ledande effektivitetsrevisor Ville-Veikko Pulkka, Statens revisionsverk
- ledande revisor Pasi Tervasmäki, Statens revisionsverk
- enhetschef Sanna Takala, utrikesministeriet
- biträdande avdelningschef Ramses Malaty, utrikesministeriet
- kulturråd Mari Karikoski, undervisnings- och kulturministeriet
- konsultativ tjänsteman Emma Taipale, undervisnings- och kulturministeriet
- medicinalråd Helena Vormaa, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Tiina Louhi, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Mona Särkelä, social- och hälsovårdsministeriet
- bevakningschef Majja Herold/ SHM, Social- och hälsoorganisationernas understödscentral STEA
- undervisningsråd Matti Ranta, Utbildningsstyrelsen
- direktör Henri Terho, Konst- och kulturmyndigheten
- utvecklingschef Elina Korpi, Livskraftscentralen i Nyland
- enhetschef Joonas Peltonen, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- ekonomiförvaltningschef Juha Kekkonen, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- överläkare Terhi Aalto-Setälä, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- chef Laura Simoila, social- och hälsovårdssektorn vid Helsingfors stad
- servicechef Hanna Hämäläinen, Mellersta Finlands välfärdsområde
- servicelinjedirektör Juha-Pekka Strömberg, Västra Nylands välfärdsområde
- ansvarsområdesdirektör Marja Nurmi-Vuorinen, Birkalands välfärdsområde

Betänkande ReUB 4/2026 rd

- avdelningsöverläkare Timo Holttinen, Birkalands välfärdsområde
- överläkare Sanni Penttilä, Norra Karelen välfärdsområde
- sektordirektör Leena Mämmi-Laukka, Norra Österbottens välfärdsområde
- ledande inspektör Tuomas Aejmelaeus, Nylands förbund
- överläkare David Gyllenberg, HUS Ungdomspsykiatri
- chef för förebyggande av brottslighet Ronja Turkka, Stationens Barn rf
- projektchef Robert Koski, Diakonissanstalten
- utvecklingschef Heikki Luoto, Förebyggande rusmedelsarbete EHYT rf
- verksamhetsledare Satu Silvanto, Fri scenkonst i Finland rf
- generalsekreterare Milla Kalliomaa, Mannerheims Barnskyddsförbund rf
- verksamhetsledare Sari Aalto-Matturi, MIELI Psykisk Hälsa Finland rf
- direktör Satu Raappana, MIELI Psykisk Hälsa Finland rf
- verksamhetsledare Elina Kuusikko, Näyttelijäliitto - Skådespelarförbundet ry
- specialsakkunnig Miia Nahkuri, SOSTE Finlands social och hälsa rf
- direktör Ilmari Nalbantoglu, Suomalaiset kehitysjärjestöt - Finnish Development NGOs Fingory
- verkställande direktör Tero Koistinen, Finlands Filmkammare rf
- verksamhetsledare Anni Lausvaara, Centralförbundet för de gamlas väl rf
- ersättare i Helsingfors stadsfullmäktige Mika Merano
- filosofie magister Leena Pihanurmi.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Egentliga Finlands välfärdsområde
- A-klinikstiftelsen
- Centralförbundet för Mental Hälsa rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Mentalvårds- och missbrukartjänster för unga

Statens revisionsverk rapporterar i sin årsberättelse för 2025 om sin granskning av mentalvårds- och missbrukartjänsterna för unga. Tjänsterna hör sedan 2023 till välfärdsområdenas, Helsingfors stads och HUS-sammanslutningens organiseringsansvar. Revisionsverket har granskat tillgången till tjänster och tjänsternas tillgänglighet samt hur de samordnas på basnivå, inom den specialiserade sjukvården, inom elev- och studerandevården och inom socialvården. Granskningen fokuserade framför allt på mentalvårds- och missbrukartjänsterna på basnivå och på den ungdomspsykiatriska specialiserade sjukvården. Granskningen genomfördes 2024, det vill säga ganska kort efter överföringen av organiseringsansvaret. Tidpunkten motiverades med att man på så sätt i början av reformen får information om situationen inom mentalvårds- och missbrukartjänsterna för unga. Fokus låg på tjänster för unga eftersom nya undersökningar har visat att psykiska störningar bland unga har ökat. Enligt undersökningarna hade var åttonde ung person mellan 13 och 17 år och nästan var fjärde ung person mellan 18 och 29 år diagnostiserats med en psykisk störning eller beteendestörning. Antalet unga med diagnos ökade tydligt inom båda åldersgrupperna mellan 2021 och 2023. Missbrukartjänsterna för unga togs med i

Betänkande ReUB 4/2026 rd

granskningen eftersom avsikten är att de tillsammans med mentalvårdstjänsterna ska utvecklas som en funktionell helhet.

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat utbudet av mentalvårds- och missbrukartjänster för unga när det granskat tjänsterna för förebyggande av marginalisering bland unga. Psykisk ohälsa och missbruksproblem spelar ofta en betydande roll i livet hos unga som löper risk för marginalisering. Vid behandlingen av regeringens årsberättelse 2018 (ReUB 5/2019 rd) lyfte sakkunniga fram att barn och unga inte fick tillräcklig hjälp på basnivå för sina psykiska problem, vilket ledde till att den specialiserade sjukvården överbelastades. I brist på mentalvårdstjänster anlätades i stället barnskyddstjänster och barn placerades i vård utom hemmet. Det var ofta svårt att få tillgång till missbruksrehabilitering och det fanns inte tillräckligt med lågtröskeltjänster. Problematiskt var också att systemen inte hittade de unga som lider av allvarliga missbruksproblem och psykiska problem eller så misslyckades de med att binda klienterna vid behandlingen. Utskottet ansåg att situationen i fråga om missbrukartjänsterna för unga var oroväckande och lyfte fram att unga bör få bättre tillgång till effektiva tjänster.

Dessa frågor har senast behandlats i utskottets betänkande om regeringens årsberättelse 2022 (ReUB 5/2023 rd). Utskottet fäste i sitt betänkande uppmärksamhet vid att i och med överföringen av social- och hälsovårdstjänsterna till välfärdsområdena bör man noggrant följa hur projekten för att förbättra tillgången till missbrukar- och mentalvårdstjänster för unga inverkar på situationen för unga som söker hjälp. I det sammanhanget behandlade utskottet också utbytet av information i ärenden som gäller unga som löper risk för marginalisering.

Vid beredningen av detta betänkande ville utskottet höra sakkunnigsynpunkter på granskningen och revisionsverkets rekommendationer samt de åtgärder som har vidtagits efter berättelsen för att förbättra mentalvårds- och missbrukartjänsterna för unga och effekterna av dessa åtgärder. Utskottet ville också höra hur de som arbetar med unga som löper risk för marginalisering ser på tjänsterna i fråga.

Enligt de sakkunniga som utskottet hört är granskningen viktig, eftersom den gäller tjänster som är centrala för ungas hälsa, välbefinnande och förebyggandet av marginalisering. Sakkunniga ansåg också att granskningen håller hög kvalitet och säger att den innehåller information som är av betydelse för utvecklingen av tjänsterna både på riksomfattande och regional nivå. Den behandlar centrala utmaningar som gäller mentalvårds- och missbrukartjänsterna för unga. En del sakkunniga har dock fäst uppmärksamhet vid att välfärdsområdena vid tidpunkten för granskningen hade haft möjlighet att utveckla tjänsterna endast i drygt ett år. De hade alltså inte haft möjlighet att lösa redan kända problem inom mentalvårds- och missbrukartjänsterna för unga eller utveckla ny praxis. Å andra sidan ansåg de sakkunniga att revisionsverkets åsikt att det är viktigt att skapa en lägesbild genast efter social- och hälsovårdsreformen är befogad.

Områdesvisa skillnader i tjänsterna och tjänsternas tillgänglighet

I granskningen observerades betydande områdesvisa skillnader när det gäller tillgången till mentalvårds- och missbrukartjänster på basnivå, resurserna, servicestrukturerna och utbudet av tjänster. Särskilt stora var skillnaderna, och också bristerna, i fråga om missbrukartjänsterna för unga. I Kajalands och Norra Karelen välfärdsområden fanns det inga mentalvårds- och

Betänkande ReUB 4/2026 rd

missbrukartjänster för unga på basnivå. Inom den ungdomspsykiatriska specialiserade sjukvården var servicestrukturerna enligt granskningen enhetligare än på basnivå. När det gäller genomförandet av vården fanns det dock stora skillnader mellan välfärdsområdena i fråga om personalresurser, kostnader per patient, tillgången till vård och avdelningsvårdens betydelse. Inom den specialiserade sjukvården var tillgången till missbrukartjänster för minderåriga dålig och det saknades väsentliga tjänster. Av granskningen framgår att också vårdgarantin varit på väg att mista sin betydelse, eftersom det förekom betydande variation i tolkningen av garantin och de tjänster som tillhandahålls.

Revisionsverket noterade också att elev- och studerandevårdens och socialvårdens roll framhövdes särskilt i de områden där det inte fanns specifika mentalvårds- och missbrukartjänster för unga på basnivå eller där det fanns begränsat med sådana tjänster. På basis av granskningen skjuts många terapeutiska tjänster över på socialvården, även om de enligt lagstiftningen inte hör till socialvårdens uppgifter. Revisionsverket har utifrån granskningen rekommenderat att välfärdsområdena ska säkerställa att utbudet av mentalvårds- och missbrukartjänster för unga i fortsättningen är regionalt enhetligare och att tillgången till tjänsterna motsvarar det som föreskrivs i hälso- och sjukvårdslagen och socialvårdslagen.

Enligt utfrågade sakkunniga har det för att förbättra mentalvårdstjänsterna för unga vidtagits både lagstiftningsåtgärder och andra utvecklingsåtgärder på olika nivåer såväl nationellt som i välfärdsområdena. Genom åtgärderna har man strävat efter att svara på revisionsverkets rekommendationer. Den viktigaste åtgärden har varit terapigarantin för barn och unga, som trädde i kraft den 1 maj 2025. Den förpliktar välfärdsområdena att ordna tillgång till vissa psykosociala behandlingar och stödåtgärder inom socialvården för unga under 23 år inom en månad från det att behovet har konstaterats föreligga. Vården och stödet är avgiftsfria. Garantin gäller korttidspsykoterapi inom hälso- och sjukvården och tidsbegränsade kortinterventioner inom socialvården och hälso- och sjukvården. En annan viktig åtgärd gällde beslutet att tidsfristen för att få vård inom primärvården också i fortsättningen ska vara 14 dygn för unga under 23 år, även om den höjdes till tre månader för personer över 23 år.

Terapigarantin syftar till att minska risken för utslagning bland unga genom att se till att de får vård i tid och att tjänsterna blir mer jämlika genom en enhetligare servicestruktur. Syftet med vårdgarantin och en snabb tillgång till vård är bland annat att stödja genomförandet av terapigarantin i rätt tid och förhindra avbrott i vårdkedjan. Sakkunniga har dock påpekat att ett framgångsrikt genomförande av terapigarantin förutsätter välfungerande regionala servicestrukturer. Institutet för hälsa och välfärd har tidigare lagt fram ett konkret förslag till en modell där mentalvårdstjänsterna för barn och unga på basnivå integreras till en enhetlig verksamhet som stöder sig på den specialiserade sjukvården. Enligt utskottets uppgifter har den modellen redan införts i en del välfärdsområden. Vid sakkunnigutfrågningen framgick det också att välfärdsområdena har vidtagit åtgärder på olika nivåer för att göra tjänsterna enhetligare. Sådana åtgärder är en nivåstrukturering av vården, förbättrat samarbete mellan olika aktörer och tydligare ansvarsförhållanden. Åtgärderna bedöms ha förbättrat och påskyndat tillgången till vård, vilket utskottet ser som positivt.

Utskottet uttrycker dock sin oro över att det enligt social- och hälsovårdsministeriets bedömning fortfarande, liksom året innan, finns allvarliga brister i social- och hälsovårdstjänsterna för barn

Betänkande ReUB 4/2026 rd

och unga som lider av psykisk ohälsa och missbruksproblem, trots att åtgärder för att avhjälpa bristerna i tjänsterna har vidtagits både nationellt och i välfärdsområdena under 2025. Det finns fortfarande luckor inom tjänsterna på basnivå och den specialiserade sjukvården och även mellan dessa nivåer där de unga och deras familjer inte får den service de behöver. Helheten är enligt de sakkunniga fortfarande splittrad och mentalvården på basnivå är inte tillräcklig i alla områden. Inom primärvården saknas i stor utsträckning sådana mentalvårds- och missbrukartjänster för unga som finns mellan den förebyggande vården och den specialiserade sjukvården. Inom vården på basnivå är konsultationerna och samarbetet med den specialiserade sjukvården inte tillräckligt systematiska, vilket ger sämre förutsättningar för sammanhållna vårdkedjor. Det finns inte heller ett systematiskt samarbete mellan den psykiatriska vården och barnskyddet, särskilt i situationer där vård- och skyddsåtgärder genomförs samtidigt. Enligt de sakkunniga behövs det tydligare handlingsmodeller och ansvarsfördelning i kontaktytorna mellan olika tjänster för att vårdkedjan inte ska avbrytas och för att den unga ska få stöd i rätt tid.

För att trygga tillgången till och kontinuiteten i vården har sakkunniga som arbetar med unga lyft fram att det behövs uppsökande ungdomsarbete och andra tjänster utan tröskel, drop in-tjänster och andra missbrukartjänster där man får vård utan remiss samt psykosocialt stöd som inbegriper aktiv uppföljning och fasta vårdkontakter. Många unga behöver hjälp för att förstå tjänsterna och det stöd som finns att få samt för att bygga upp en förtroenderelation. Enligt de sakkunniga bör varje ung person ha en egen vårdkontakt som har hand om och följer den ungas vård. En förtroendefull relation som byggs upp långsiktigt med den unga underlättar både när det gäller att få tillgång till vård och under själva behandlingen. Utskottet anser det vara viktigt att tröskeln för att få vård inom mentalvårds- och missbrukartjänsterna för unga hålls låg och att symtomatisk behandling tillhandahålls oberoende av bostadsort.

I fråga om servicesystemet vill utskottet lyfta fram otillräcklig servicehandledning och bristfällig kompetens. Enligt sakkunniga känner man inom servicesystemet exempelvis inte alltid till att en patient som får behandling på grund av problem med den psykiska hälsan kan ha rätt till funktionshinderservice som välfärdsområdet ordnar, om sjukdomen till sin art och varaktighet är sådan att den uppfyller de kriterier för funktionsnedsättning som redan fastställts i lag. Ofta gäller det till exempel de allvarligaste formerna av psykotiska sjukdomar och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Redan denna brist på servicehandledning bidrar till att människorna inte får tillgång till vård på lika villkor. Enligt ett sakkunnigyttrande är det i värsta fall fråga om aktivt hindrande. Ansökningar avslås även i strid med lagen, vilket framgår av ett flertal rättsfall i förvaltningsdomstolarna och högsta förvaltningsdomstolen som gäller förutsättningarna för att beviljas funktionshinderservice. Utskottet uttrycker sin oro över detta fenomen och betonar att servicehandledningen alltid ska grunda sig på kännedom om lagstiftningen och vara enhetlig och oberoende av klientens färdigheter och tillstånd.

Sakkunniga som arbetar med unga har också noterat att svåra missbruksproblem hos minderåriga unga fortfarande ofta behandlas genom åtgärder inom barnskyddet och i synnerhet genom omhändertagande. På grund av det begränsade utbudet av tjänster och insatser skyddas den unga mot de risker som den ungas användning av rusmedel medför genom att rörelsefriheten och kontakterna begränsas. Sakkunniga har påpekat att den unga ofta uppfattar dessa åtgärder som straff, vilket orsakar problem i kontakten med myndigheterna och platsen för vård utom hemmet samt ökar sannolikheten för rymningar och andra anknytande fenomen och risker som allvarligt

Betänkande ReUB 4/2026 rd

äventyrar den ungas säkerhet. Sakkunniga lyfter också fram att kompetensen inom det alkohol- och drogarbete som utförs inom den öppna vården inom barnskyddet och på platser för vård utom hemmet fortfarande varierar. Utskottet betonar att hälso- och sjukvården bör tillhandahålla ändamålsenliga missbrukartjänster för de unga som behöver dessa tjänster. Man bör också se till att personalen har tillräcklig kompetens. Vård av missbrukssjukdomar hör inte till socialvårdens uppgifter.

Genomförandet av vårdgarantin

När det gäller vårdgarantin konstaterade revisionsverket att tolkningen och genomförandet av garantin varierade mellan välfärdsområdena. Verket gav utifrån sina iakttagelser rekommendationer till social- och hälsovårdsministeriet att säkerställa att vårdgarantin tolkas och följs på ett enhetligt sätt i områdena. Efter granskningen har social- och hälsovårdsministeriet preciserat anvisningarna för tolkningen och en enhetlig tillämpning av vårdgarantin genom ett styrdokument (Tillämpning av bestämmelserna om tillgången till icke-brådskanande primärvård. Social- och hälsovårdsministeriet. Styrdokument SR/7747/2025). Tillgången till vård räknas från bedömningen av vårdbehovet fram till den första vårdhändelsen. Enligt sakkunniga har välfärdsområdena fortfarande inte enhetlig praxis vad gäller tolkningen och genomförandet av vårdgarantin. Flera av de sakkunniga som utskottet hört har påpekat att vårdgarantin bör räknas från den dag när vården av den unga faktiskt inleds. Vården bör också innehålla en tydlig intervention i stället för enstaka, sporadiska besök som leder till onödiga återbesök inom primärvården. Också utskottet stöder den ovan beskrivna tolkningen av vilken dag vårdgarantin räknas från och hur den ska genomföras.

Enligt en utredning som social- och hälsovårdsministeriet publicerat (Utredning om hur välfärdsområdenas ansvar för ordnandet av social- och hälsovården uppfylldes 2025, social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2026:9) uppnåddes tillgången till vård inom två veckor för personer under 23 år i mindre än 90 procent av fallen i åtta välfärdsområden i november 2025. I några välfärdsområden fick ungefär 75 procent av de unga vård inom ramen för vårdgarantin.

Inom den specialiserade sjukvården uppfylls vårdgarantin enligt utskottets uppgifter i de flesta välfärdsområden, men det finns skillnader mellan områdena i hur snabbt man får tillgång till vård. Enligt utskottet är det positivt att statistiken visar att det i nuläget finns färre unga som har köat länge (över 90 dygn) till tjänster inom den specialiserade sjukvården än vid tidpunkten för granskningen. I oktober 2025 var andelen unga som väntat länge på vård 17 procent på riksnivå. Också i fråga om denna indikator har utvecklingen varierat mellan välfärdsområdena.

Utskottet uttrycker oro över att uppföljningen av tillgången till vård och kunskapsunderlaget fortfarande är bristfälligt i många områden. Sakkunniga fäster i sammanhanget särskild vikt vid missbrukartjänsterna, där uppgifterna om tillgången till vård fortfarande är opålitliga. Arbete pågår för närvarande i välfärdsområdena med att införa nya, enhetliga informationssystem för att förbättra uppföljningen. Utskottet anser att det i sammanhanget är mycket viktigt att utveckla och harmonisera informationssystemen och betonar att uppgifterna om tillgången till vård även inom missbrukartjänsterna måste vara tillförlitliga.

Betänkande ReUB 4/2026 rd

Åldersgränser

Revisionsverket utredde i sin granskning vilka åldersgränser välfärdsområdena har i fråga om mentalvårds- och missbrukartjänster för unga. Granskningen visar att skillnaderna mellan välfärdsområdena är mycket stora. I de flesta fall grundade sig åldersgränsen inte på medicinska definitioner där utvecklingsfaserna i ungdomstiden anses infalla när den unga är 12—22 år och utvecklingen av hjärnan anses pågå under hela ungdomstiden. I stället motiverades åldersgränserna bland annat med knappa resurser och att gränserna är desamma som tidigare i kommunerna. Den vanligaste lägsta åldersgränsen inom mentalvårds- och missbrukartjänsterna för unga på basnivå var 13 år. De övre gränserna varierade däremot mellan 17 och 29 år. I vissa välfärdsområden varierade åldersgränserna också inom området. Den ungdomspsykiatriska specialiserade sjukvården var oftast riktad till unga mellan 13 och 17 år. Utifrån resultaten av granskningen rekommenderade verket att åldersgränserna inom hälso- och sjukvården i fortsättningen ska vara enhetligare och grunda sig på den medicinska definitionen av ungdomstiden.

Flera sakkunniga har ansett det motiverat att fästa uppmärksamhet vid variationen och den bristande flexibiliteten i åldersgränserna för mentalvårds- och missbrukartjänster för unga, särskilt på basnivå. Sakkunniga anser att det är bra att revisionsverket rekommenderar att åldersgränserna för mentalvårds- och missbrukartjänster för unga ska grunda sig på en medicinsk syn. Det stöder också målet att tjänsterna ska motsvara de ungas fysiologiska och neurologiska utveckling. Innehållet i tjänsterna för vuxna svarar enligt de sakkunniga inte alltid mot den ungas behov i utvecklingskedet, och många unga som nått myndighetsåldern skulle fortfarande ha nytta av tjänster som riktar sig till unga. Inom tjänsterna för vuxna förväntas de unga vara mer självständiga, vilket tillsammans med bristfälliga övergångar mellan tjänsterna ökar risken för att de faller utanför serviceutbudet. Utskottet anser det vara viktigt att ovan nämnda synpunkter beaktas vid beslut om åldersgränser.

En del sakkunniga har i fråga om åldersgränserna också lyft fram de ungas sociala utveckling, som de anser bör beaktas vid beslut som gäller tjänsterna för unga. Den sociala utvecklingen bland unga som lider av psykisk ohälsa och missbruksproblem har ofta fördröjts eftersom flera utvecklingsmässigt viktiga år har gått åt till att hantera svårigheter i stället för att träna på de färdigheter som behövs i vuxenlivet. Ett typiskt exempel är en situation där man har försökt kontrollera den ungas allvarliga substansberoende med hjälp av begränsningsåtgärder och på så sätt försökt hålla honom eller henne borta från berusningsmedel. När den unga blir myndig är han eller hon inte nödvändigtvis mogen att sköta sina egna angelägenheter och situationen utvecklas lätt till en kris på nytt. De sakkunniga anser därför att man vid fastställandet av åldersgränserna bör kunna beakta den ungas faktiska funktionsförmåga och inte enbart den kronologiska åldern.

I fråga om terapigarantin för unga har åldersgränsen på 23 år motiverats med utvecklingsrelaterade faktorer. Åldersgränsen är densamma inom såväl primärvården som den psykiatriska vården, vilket motsvarar revisionsverkets rekommendation om att åldersgränserna ska grunda sig på en medicinsk syn. Utskottet ser positivt på att den övre åldersgränsen för mentalvårdstjänster för unga på basnivå har höjts i många välfärdsområden sedan början av 2025.

Betänkande ReUB 4/2026 rd

Sakkunniga anser att en höjning av åldersgränsen förutsätter att tjänsterna för unga tilldelas mer resurser. Denna utmaning kan delvis bemötas genom att utveckla områdenas konsultations- och samarbetspraxis samt säkerställa smidiga övergångar mellan olika tjänster. Utskottet framhåller att en höjning av åldersgränsen inom ungdomstjänsterna också kan genomföras genom en omfördelning av resurserna. Vid utskottets utfrågningar framgick det att ett välfärdsområde höjde åldersgränsen i samarbete med tjänsterna för vuxna så att psykiatrer och annan vårdpersonal överfördes till tjänsterna för unga. På så sätt kunde tillgången till bland annat specialistläkartjänster stärkas inom tjänsterna för unga. Utskottet anser att en ändamålsenlig omfördelning av befintliga resurser är ett kostnadseffektivt sätt att öka samordningen mellan ungdoms- och vuxenpsykiatriska tjänster samt att bättre utnyttja de begränsade läkarresurserna inom den psykiatriska vården.

Integrerade tjänster, kontinuitet i vården och remisspraxis

Enligt revisionsverkets iakttagelser förekom det i vissa områden problem vid övergången från tjänster för unga till tjänster för vuxna, vilket innebär en risk för att de unga inte har tillgång till tjänsterna. Köerna till tjänsterna för vuxna var ofta längre än till tjänsterna för unga och inom tjänsterna för vuxna förväntas också större initiativförmåga av de unga. Problemen accentuerades särskilt i områden där åldersgränserna var strikta och det inte fanns rum för flexibilitet. Det fanns inga systematiska eller etablerade verksamhetsmodeller för övergången mellan tjänster. I vissa välfärdsområden konstaterades också sådana betydande problem i remisspraxis mellan basnivån och den specialiserade sjukvården som ledde till avbrott i vårdkedjan. Revisionsverket rekommenderade att välfärdsområdena ska säkerställa att det inte uppstår avbrott i vården och att de unga får de tjänster de behöver vid övergången från tjänster för unga till tjänster för vuxna, vid övergången mellan basnivån och den specialiserade sjukvården, inom barnskyddets vård utom hemmet och i situationer där den unga har missbruksproblem och en psykisk störning samtidigt. Enligt rekommendationerna bör också remisspraxis utvecklas så att andelen remisser som återsänds från den ungdomspsykiatriska specialiserade sjukvården minskar jämfört med nuläget.

Enligt sakkunniga finns det fortfarande ett stort behov av att utveckla integrationen av tjänsterna. Detta tar sig i praktiken uttryck i bristfälliga övergångar, otillräckligt samarbete och brister i informationsutbytet mellan tjänsterna. Utskottet uttrycker sin oro över de uppgifter som sakkunniga framförde om att samarbetet mellan elev- och studerandevården och den specialiserade sjukvården har minskat efter social- och hälsovårdsreformen som en följd av mer omfattande problem som gäller samarbetet och arbetsfördelningen på olika nivåer. Tillgången till tjänster avbryts fortfarande ofta i samband med missbruksproblem. Enligt de sakkunniga är ungas erfarenheter av att slussas runt mellan olika instanser och otydliga ansvarsförhållanden vanliga och leder till avbrott i vården. Situationen har enligt utskottets uppgifter inte heller förändrats när det gäller remisser som returneras från den specialiserade sjukvården till basnivån.

Utöver detta orsakar också flera olika och bristfälligt samordnade informationssystem problem i informationsgången. Enligt de sakkunniga som utskottet hört blir problemen i informationsgången påtagliga framför allt när en ung person flyttar till en annan kommun eller ett annat välfärdsområde. När unga försöker bli alkohol- och drogfria upplever de ofta att det känns tryggt att byta bostadsort för att få avstånd till vänner som använder berusningsmedel. Det tar ofta

Betänkande ReUB 4/2026 rd

alltför lång tid och är alltför krångligt att få tillgång till tjänster i det nya området, bland annat på grund av brister i överföringen av information.

Utskottet ser med oro på problemen med integrationen av tjänsterna, vårdkontinuiteten och remisspraxis. Enligt sakkunniga kan kontinuiteten i vården förbättras genom att utveckla vård- och servicekedjorna samt genom att integrera samarbets- och konsultationsrutiner i strukturerna. För att primärvården ska fungera förutsätts det att det finns möjlighet att i tillräcklig utsträckning och i rätt tid konsultera den specialiserade sjukvården. När det gäller missbrukartjänster betonar de sakkunniga att dessa bör ingå i alla definitioner av servicenivån. Det är också viktigt att uppmärksamma att övergångarna mellan olika tjänster är särskilt kritiska vid missbruksproblem. Utskottet har redan tidigare fäst uppmärksamhet vid att systemen misslyckas med att binda unga som lider av allvarliga missbruksproblem och psykiska problem vid behandlingen (ReUB 5/2019 rd). Utskottet anser att situationen i nuläget är oroväckande och att de unga bör få bättre tillgång till effektiva missbrukartjänster. I övrigt betonar utskottet vikten av de åtgärder som beskrivs ovan och välkomnar informationen om att välfärdsområdena har börjat utveckla vård- och serviceprocesserna samt samarbetet inom mentalvårds- och missbrukartjänsterna för unga, och att nya verksamhetsmodeller har införts eller håller på att införas. Det är också positivt att utvecklingsarbetet som gäller informationssystemen pågår och att nya, enhetliga system tas i bruk.

Köpta tjänster

När det gäller köpta tjänster konstaterades det vid granskningen att det är vanligt att mentalvårds- och missbrukartjänster för unga upphandlas av privata serviceproducenter. Problemet med användningen av de köpta tjänsterna var utöver de höga priserna att tjänsterna ofta blir fristående när serviceproducenterna byts ut och kontinuiteten i vården äventyras. Det var också svårt att utöva kvalitetskontroll över och leda arbetet inom de köpta tjänsterna. Särskilt inom den ungdomspsykiatriska specialiserade sjukvården upplevdes kvaliteten vara låg i förhållande till kostnaderna och arbetet ineffektivt. Inom välfärdsområdena sågs det dessutom som problematiskt att engagemanget för utvecklings- och nätverksarbete var svagt hos personalen inom de köpta tjänsterna och att samarbetet med välfärdsområdets egna tjänster var begränsat. I fråga om köpta tjänster rekommenderade revisionsverket att man vid användningen av köpta tjänster sörjer för kontinuiteten i vården, tjänsternas kvalitet och kostnadsnyttoeffekten.

Enligt utfrågade sakkunniga har välfärdsområdena lyckats minska användningen av köpta tjänster. I vissa välfärdsområden hade man helt och hållet slutat anlita bemanningsläkare, vilket bidrog till att det hade funnits något fler sökande till lediga tjänster än tidigare. Också tillgången till psykologer hade förbättrats och vissa välfärdsområden hade avstått från att köpa psykologtjänster. I en del välfärdsområden förekom det emellertid fortfarande svårigheter med att rekrytera yrkesutbildad personal. Oftast gällde problemen rekryteringen av psykologer, särskilt svenskspråkiga psykologer, vilket gjorde att behovet fick tillgodoses genom köpta tjänster. Utskottet välkomnar att välfärdsområdena har utvecklat sin verksamhet så att man har lyckats minska eller helt och hållet sluta använda köpta tjänster. Utskottet påminner dock om att om välfärdsområdets egna tjänster inte är tillräckliga för att tillgodose vårdbehovet, ska detta vid behov kunna åtgärdas genom köpta tjänster. Då ska man se till att kvaliteten på och kontinuiteten i vården inte blir lidande.

Betänkande ReUB 4/2026 rd

Som sammanfattning konstaterar utskottet att utvecklingen av mentalvårds- och missbrukartjänsterna för unga har kommit i gång i välfärdsområdena, i Helsingfors och inom Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt. Läget har utvecklats i en positiv riktning tack vare det pågående arbetet, och ungas tillgång till vård har förbättrats något. Arbetet på detta område pågår dock fortfarande och de brister i mentalvårds- och missbrukartjänsterna för unga som utskottet har lyft fram i sina tidigare betänkanden är fortfarande aktuella. Utskottet anser liksom tidigare att det är ytterst viktigt att mentalvårds- och missbrukartjänsterna för barn och unga på basnivå fungerar och är enkelt tillgängliga. Problemen kan då åtgärdas snabbare och den specialiserade sjukvården behöver inte belastas i nuvarande omfattning. Det är motiverat av såväl mänskliga som ekonomiska skäl.

Statsunderstöd

I sin årsberättelse för 2025 rapporterar revisionsverket om en granskning av utrikesministeriets statsunderstöd för civilsamhällesorganisationernas utvecklingssamarbete. Vid granskningen bedömdes det vilka förutsättningar utrikesministeriet har skapat för civilsamhällesorganisationernas utvecklingssamarbete som en del av Finlands utvecklingspolitik. Vid beredningen av detta betänkande var utskottet också intresserat av andra granskningar som revisionsverket gjort kring samma tema. Det rörde sig om granskningen av stödtagarnas rätt till statsbidrag, där verket utredde om statsbidragsmyndigheterna har iakttagit bestämmelserna och principerna för god förvaltning när de godkänt till exempel en sammanslutning eller stiftelse som berättigad till statsunderstöd (revisionsberättelse 13/2025). Vidare gällde det revisionsverkets granskning från 2022 av ändamålsenligheten i förvaltningen och förutsättningarna för resultat i fråga om prövningsbaserade statsunderstöd som beviljats av intäkter från penningspelsverksamhet (revisionsberättelse 9/2022) samt uppföljningen av denna granskning hösten 2025 (13.11.2025, D/468/04.09.02/2021).

Utskottet ville ha information om de statsunderstöd som finansieras med medel ur statsbudgeten, beviljandet av dem, övervakningen av användningen samt bedömningen av effekterna och resultaten. Utskottet hörde statsbidragsmyndigheter och mottagande organisationer om hur understödshelheten fungerar. Tyngdpunkten låg särskilt på statsunderstöd till allmännyttiga sammanslutningar (stiftelser och organisationer). År 2025 beviljades statsunderstöd till allmännyttiga sammanslutningar till ett belopp av 964 miljoner euro. De största statsbidragsmyndigheterna som har hand om dessa understöd är Social- och hälsoorganisationernas understödscentral (STEA), undervisnings- och kulturministeriet och utrikesministeriet. Från ingången av 2024 överfördes statsunderstöden till allmännyttiga sammanslutningar till den generella finansieringen i statsbudgeten, medan de tidigare var bundna till intäkter av penningspelsverksamheten. Under statsminister Orpos regeringsperiod har dessa understöd varit föremål för nedskärningar på motsvarande som den övriga budgetekonomin.

Statsunderstöd till allmännyttiga sammanslutningar stöder verksamhet av allmänintresse och icke-ekonomisk karaktär, som kompletterar de offentliga tjänsterna och främjar de strategiska målen för statsrådet och olika förvaltningsområden. De utgör ett centralt politiskt verktyg för att främja välfärd, delaktighet, kultur, demokrati och hållbar utveckling. Understöden beviljas efter prövning i enlighet med statsunderstödslagen (688/2001) och de är viktiga för att trygga civilsamhällets verksamhetsförutsättningar. Genom statsunderstöd finansieras bland annat

Betänkande ReUB 4/2026 rd

verksamhet inom social- och hälsovårdsområdet som främjar välfärd och hälsa, förebyggande insatser och verksamhet med låg tröskel samt kamratstöd, kultur och konst, idrotts- och fritidsverksamhet för unga, fritt bildningsarbete samt internationell verksamhet såsom utvecklingssamarbete, humanitärt bistånd och främjande av de mänskliga rättigheterna.

Förvaltning av statsunderstöd

Med förvaltning av statsunderstöd avses den helhet av uppgifter som hör till statliga myndigheter och som omfattar beredning av statsunderstöd, organisering av ansökningsförfarandet, beviljande och utbetalning samt uppföljning och tillsyn av användningen och vid behov återkrav. Syftet är att säkerställa att de understöd som beviljas ur statsbudgeten i enlighet med statsunderstödslagen (688/2001), budgeten och riksdagens beslut riktas till verksamhet som är godtagbar med tanke på allmänintresset och att användningen av understöden är ändamålsenlig, öppen för insyn och rättssäker.

I anslutning till förvaltningen av statsunderstöd har det sedan den 19 oktober 2023 funnits en parlamentarisk delegation för utveckling av allmännyttiga sammanslutningars finansiering och verksamhet. Delegationens mandatperiod pågår till slutet av 2027. Delegationen stöder med beaktande av riksdagens lagstiftnings- och budgetmakt utvecklingen, användningen och riktandet av de statsunderstöd som beviljas allmännyttiga sammanslutningar. Den har en rådgivande roll i utvecklingsarbetet och dess syfte är att förbättra genomslaget, insynen, effektiviteten och enhetligheten i den statsunderstödsverksamhet som berör allmännyttiga sammanslutningar. För att målet ska nås bevakar delegationen helheten av anslag som anvisas för statsunderstöd till allmännyttiga sammanslutningar och utvecklingen av den helheten. Delegationen följer utvecklingen av verksamheten och de projekt som statsunderstöden är avsedda för samt ökningen av genomslaget.

I enlighet med regeringsprogrammet för regeringen Orpo har det under finansministeriets ansvarsområde också tillsatts en arbetsgrupp som bereder en partiell reform av statsunderstödslagen. Arbetsgruppen är verksam fram till utgången av 2026. Arbetsgruppen har i uppgift att bedöma behoven av ändringar i statsunderstödslagen som helhet samt att bereda de förslag som den anser behövliga i form av en regeringsproposition så att propositionen kan överlämnas till riksdagen senast i september 2026. Enligt uppdraget ska statsunderstödslagens karaktär av allmän lag bevaras.

Revisionsverket har i sina granskningar av verksamheten hos statsbidragsmyndigheter som beviljar allmännyttiga sammanslutningar statsunderstöd konstaterat att processen för förvaltning av understöden till väsentliga delar fungerar i enlighet med lagstiftningen. I fråga om statsunderstöd som beviljats av avkastningen av penningspelsverksamheten konstaterade verket dock tidigare att praxis för förvaltningen av bidragen varierade mellan statsbidragsmyndigheterna. Granskningen gällde undervisnings- och kulturministeriet, STEA och jord- och skogsbruksministeriet, som vid tidpunkten för granskningen 2022 ansvarade för understöden. Revisionsverket rekommenderade att myndigheterna i fråga effektiviserar sina åtgärder för att harmonisera förvaltningen av understöden och främja användbarheten av den information som fås om statsunderstödsverksamheten.

Betänkande ReUB 4/2026 rd

Enligt revisionsverkets uppföljningsrapport hösten 2025 hade myndigheterna utvecklat sina processer och övervakningen av understöden i enlighet med rekommendationerna genom att delta i olika arbetsgrupper som skulle göra understödsverksamheten enhetligare. Också de sakkunniga som utskottet hört lyfter fram att understödsprocesserna har gjorts enhetligare i olika arbetsgrupper och att statsbidragsmyndigheterna har ett regelbundet samarbete. Arbetet har bland annat utförts inom ramen för ett utvecklings- och digitaliseringsprojekt för statsunderstödsverksamheten som lyder under finansministeriet. Som ett resultat av projektet har man infört en gemensam digital tjänst för ansökan om statsunderstöd (sokunderstod.fi, granskaunderstod.fi) och utvecklat en gemensam informationsresurs.

Trots åtgärderna lyfter både revisionsverket och de organisationer som utskottet hört fram att understödsprocesserna fortfarande varierar mellan olika förvaltningsområden och att statsbidragsmyndigheternas olika praxis och system ökar den administrativa bördan. Enligt de sakkunniga har varje finansiär egna rapporteringsunderlag och varierande tolkningar av stödberättigande kostnader. Sakkunniga har också påpekat skillnaderna mellan olika myndigheter i fråga om självfinansieringsandelarna och medelsanskaffningen.

Enligt revisionsverket har STEA kommit klart längst i utvecklingen av verksamheten. Också enligt andra utfrågade sakkunniga har STEA:s ärendportal under årens lopp utvecklats och fungerar väl jämfört med den nya tjänsten sokunderstod.fi. Företrädare för organisationerna har dock lyft fram att STEA:s understödsprocess är mycket tungrodd och förutsätter mycket administrativt arbete, vilket försätter organisationerna som söker understöd i olika ställning. Det administrativt tunga förfarandet har för sin del lett till att understöd beviljas samma grupp organisationer, eftersom processen ofta är för besvärlig för nya och små organisationer. De sakkunniga betonar att utöver den administrativa bördan har organisationerna precis samma övriga administrativa skyldigheter som andra organisationer, exempelvis enligt lagstiftningen. När statsunderstöden minskar är det enligt de sakkunniga viktigt att finna metoder för att minska den administrativa bördan så att understöden i så stor utsträckning som möjligt kanaliseras till det arbete som de ursprungligen är avsedda för.

Som ett förslag för att minska den administrativa bördan har sakkunniga lyft fram en övergång till större, organisationsspecifika understödshelheter till exempel så att separata projektunderstöd slopas och att understöd beviljas som ett allmänt understöd. Utöver att den administrativa bördan minskar skulle det vara möjligt att flexibelt fördela resurserna när situationerna och omvärlden förändras. Vidare har sakkunniga föreslagit att man i fråga om etablerad verksamhet som konstaterats ge resultat övergår till ansöknings- och utvärderingsperioder som är längre än ett år. Utskottet anser det vara viktigt att understödsprocesserna granskas kritiskt i fråga om den administrativa börda de medför och att man strävar efter att undvika ineffektiva och resurskrävande förfaranden. Enligt utskottet bör man vid utvecklingen av understödsprocesserna överväga om systemet kan effektiviseras genom att i större utsträckning införa fleråriga understöd och slopa onödig rapportering, dock utan att försämra redovisningsskyldigheten.

Utskottet betonar i detta sammanhang också organisationernas egna åtgärder för att effektivisera sin förvaltning och avveckla eventuella överlappande funktioner. Utskottet anser det viktigt att minska överlappande arbete och att understöd i första hand riktas direkt till hjälpverksamhet med låg tröskel. Vid behov bör man också överväga sammanslagningar av organisationer och

Betänkande ReUB 4/2026 rd

gemensamma stödtjänster. Utskottet anser att centralorganisationernas (och andra paraplyorganisationers) finansiering på lång sikt i större utsträckning bör basera sig på finansiering från medlemsorganisationerna eller på annan egen medelsanskaffning. Möjligheterna att stärka organisationernas finansiering genom medlemsavgifter, donationer och annan egen medelsanskaffning bör också utvecklas.

Beviljande av statsunderstöd

Statsbidragsmyndigheten beviljar statsunderstöd efter prövning för viss tid för ett särskilt ändamål. Sakkunniga som utskottet hört har påpekat att det innan understöd beviljas säkerställs att sökanden uppfyller villkoren för att söka understöd samt de absoluta kraven för statsunderstöd enligt statsunderstödslagen. När dessa krav har uppfyllts baserar sig bedömningen av ansökan på en helhetsbedömning där man beaktar behovet av den verksamhet som finansieras med understödet och de förväntade resultaten, sökandens förutsättningar att ordna den verksamhet som beskrivs i ansökan och verksamhetens art samt sökandens förmåga att förvalta statsunderstödet. Man fäster också vikt vid observationer från laglighetskontrollen. Utöver nämnda faktorer beaktas också omfattningen av den sökandes egna tillgångar, så att mer kapitalstarka organisationer förutsätts bidra med en egen finansieringsandel. Statsbidragsmyndigheterna samarbetar också regelbundet och kontrollerar att annan statlig finansiering inte har beviljats för samma verksamhet.

I en del av statsunderstöden bedöms också sökandens rätt till statsunderstöd. Ett villkor för flera av understöden som betalas med statliga medel är att sökanden har rätt till statsunderstöd, vilket innebär att mottagaren och den verksamhet som finansieras måste uppfylla de särskilda krav för beviljande av understöd som anges i lag. Det är fråga om ett förebyggande förfarande som tillämpas på vissa överföringsutgifter enligt budgeten, till exempel statsandelar, statsunderstöd enligt prövning samt olika kostnadsersättningar. Beslut om rätt till statsunderstöd fattas oftast av den statsbidragsmyndighet som ansvarar för understödet i fråga. I förfarandet säkerställs att de organisationer som får statsunderstöd uppfyller de lagstadgade villkoren och att deras verksamhet håller hög kvalitet och drivs på ett ansvarsfullt sätt.

Enligt revisionsverket har statsbidragsmyndigheterna till väsentliga delar följt bestämmelserna och principerna för god förvaltning när de beviljat sammanslutningar, stiftelser eller kommuner rätt till statsunderstöd, statsandelar eller kostnadsersättningar. Vid behov har myndigheterna i sina beslut också tillämpat den möjlighet till tidsbegränsning som lagstiftningen medger. Granskningen gällde statsunderstödsverksamheten vid undervisnings- och kulturministeriet och Institutet för hälsa och välfärd. Enligt revisionsverket är det positivt att bestämmelserna om rätt till statsbidrag har preciserats under de senaste åren och att tidsbestämda kontroller har införts för flera stödformer. Enligt verket är bestämmelserna om rätten till statsunderstöd tillräckliga när det gäller kostnadsersättningar.

Undervisnings- och kulturministeriets tillsyn över rätten till statsunderstöd har enligt revisionsverket däremot varit bristfällig. Ministeriet bör i högre grad och regelbundet säkerställa att villkoren för rätten till statsunderstöd är uppfyllda och i förekommande fall dra tillbaka rätten till statsunderstöd. Vid granskningen upptäcktes brister i övervakningen av rätten till statsbidrag för idrottsfrämjande organisationer. Utskottet välkomnar uppgifterna från undervisnings- och

Betänkande ReUB 4/2026 rd

kulturministeriet om att ministeriet omedelbart efter att granskningen blev offentlig har vidtagit korrigerande åtgärder genom att be de minsta idrottsorganisationerna lämna en redogörelse om omfattningen av och förändringar i verksamheten. Ministeriet återtar rätten till statsunderstöd på basis av redogörelserna, om de i idrottslagen föreskrivna kraven om verksamhetens omfattning och särskilda skäl inte är uppfyllda.

Övervakning av hur statsunderstöd används

Statsunderstödstagaren ska lämna statsbidragsmyndigheten riktiga och tillräckliga uppgifter för övervakningen av att villkoren i statsunderstödsbeslutet iakttas. Statsbidragsmyndigheten ska i sin tur övervaka statsunderstödet på behörigt sätt och tillräckligt genom att inhämta uppgifter om användning och uppföljning av statsunderstödet samt andra uppgifter liksom genom att vid behov utföra granskningar. Statsbidragsmyndigheten har också rätt att i samband med utbetalningen av statsunderstöd och övervakningen av användningen utföra nödvändiga granskningar som gäller statsunderstödstagarens ekonomi och verksamhet.

Utskottet ville ha information om de iakttagelser av missbruk av statsunderstöd som gjorts i samband med övervakningen. Enligt den utredning som utskottet fått övervakar statsbidragsmyndigheterna noggrant användningen av understöd och kräver rapportering om hur finansieringen har använts, vilka resultat som uppnåtts samt om eventuella misstankar om missbruk. När det gäller understöd till allmännyttiga sammanslutningar har revisionsverket konstaterat att STEA:s tillsyn inbegriper flera goda förfaranden, såsom en omfattande granskningsverksamhet. Enligt uppgifter till utskottet är STEA:s laglighetskontroll mångsidig och genomförs bland annat genom betalningsövervakning, revision av årsredovisningar och inspektioner. Genom att erbjuda understödstagarna handledning och rådgivning förebygger man fel och missbruk. Varje understödstagare ska årligen före utgången av maj lämna in bokslutet jämte bilagor samt en separat rapport om varje objekt som fått understöd. STEA går igenom alla årsredovisningar. Utifrån årsredovisningen bedöms, utöver kostnader och intäkter som riktats till understödsobjekten samt återkrävda understöd, bland annat hur villkoren i understödsbeslutet har följts, understödstagarens ekonomiska situation och förmåga att administrera statsunderstödet samt risker som är förknippade med användningen av understödet.

Utöver granskningen av årsredovisningar genomför STEA varje år 40–50 laglighetsgranskningar enligt en granskningsplan. Granskningarna kan leda till att understöd återkrävs. Ett lindrigare förfarande än återkrav är en begäran om återbetalning, som normalt görs i samband med behandlingen av årsredovisningen om det framkommer att det finns understöd som inte använts. År 2025 uppgick det sammanlagda beloppet för begäranden om återbetalningar och återkrav till cirka 4,4 miljoner euro, varav återkravens andel var cirka 2 miljoner euro. Beloppet på 4,4 miljoner euro utgör ungefär en procent av de statsunderstöd som STEA årligen beviljar.

En granskning av resultaten och ekonomin ingår också i övervakningen av användningen av understöden vid undervisnings- och kulturministeriet och de statsbidragsmyndigheter som lyder under ministeriet och som beviljar statsunderstöd till allmännyttiga sammanslutningar. Enligt uppgifter till utskottet ska varje understödstagare lämna in en redogörelse om användningen av understödet inom den tidsfrist som anges i understödsbeslutet. Enligt sakkunniga genomgår cirka 30 procent av de redogörelser som lämnas in till undervisnings- och kulturministeriet en

Betänkande ReUB 4/2026 rd

ekonomisk granskning. Interna anvisningar har utarbetats för den ekonomiska granskningen. Understödsverksamheten vid andra statsbidragsmyndigheter som lyder under undervisnings- och kulturministeriet styrs av samma allmänna principer, men omfattningen av den ekonomiska granskningen varierar.

Riskhanteringen är central för att upptäcka och förhindra missbruk. Utrikesministeriet har enligt sakkunniga långsiktigt utvecklat riskhanteringen inom utvecklingssamarbetet och har enhetliga förfaranden för att identifiera, bedöma och förebygga risker. OECD:s biståndskommitté (DAC) bedömer att riskhanteringen inom Finlands utvecklingssamarbete håller en hög nivå i internationell jämförelse. Riskhanteringspolicyn för utvecklingssamarbetet stärker utrikesministeriets och dess samarbetspartners arbetssätt och förpliktar till att utveckla riskhanteringen i all verksamhet som finansieras av Finland. Riskhanteringspolicyn omfattar all verksamhet inom utvecklingssamarbetet som utrikesministeriet ansvarar för. Enligt de sakkunniga som utskottet hört väljer Finland samarbetspartner som har adekvata system för riskhantering, uppföljning och revision.

Enligt utrikesministeriet övervakas utvecklingssamarbetet noggrant och det finns tydliga och etablerade förfaranden för att utreda misstankar om missbruk. Användningen av stöd följs genom myndighetstillsyn både i fråga om resultatet av samarbetet och den ekonomiska förvaltningen. Vid utrikesministeriet har riskhanteringen inom utvecklingssamarbetet utvecklats långsiktigt, och rutinerna för uppföljning och utredning har stärkts genom att anvisningarna har reviderats under de senaste åren. Vid projektrevisioner anlitar ministeriet i huvudsak utomstående auktoriserade revisorer.

När det gäller utrikesministeriets utvecklingssamarbete uppdagas misstankar om missbruk genom uppföljning och tillsyn, granskningar, utvärderingar samt anmälningar från samarbetspartner. Inom uppföljningen och övervakningen kan misstankar om missbruk uppkomma exempelvis vid granskning av läges- och årsrapporter för den finansierade verksamheten samt vid uppföljningsresor i anslutning till projekt. Även i granskningar som beställts av utrikesministeriet eller som krävs av understödstagaren kan det framkomma iakttagelser som leder till misstankar om missbruk. Missbruk har upptäckts inom samtliga stödformer som utrikesministeriet erbjuder och i olika landkontexter. Enligt de sakkunniga visar avslöjandet av missbruk att uppföljningen och övervakningen fungerar som den ska. Sakkunniga betonar också att det är avgörande att upptäcka och utreda misstankar, så att stöd som använts i strid med finansieringsvillkoren kan återkrävas och eventuella andra brister som upptäckts kan avhjälpas. Utskottet välkomnar att ministeriet har tydliga handlingsmodeller för misstankar om missbruk och att stöd som använts i strid med finansieringsvillkoren återkrävs.

Enligt revisionsverkets granskningar har vissa brister konstaterats i statsbidragsmyndigheternas tillsyn över användningen av statsunderstöd. I fråga om utrikesministeriets stöd till civilsamhällesorganisationer hade tillsynens trovärdighet försvagats på grund av att ministeriet hade använt samma revisionskedja både vid bedömningen av ansökningar om understöd och vid övervakningen av användningen av understöden. De utomstående sakkunnigas oberoende hade inte heller säkerställts på ett dokumenterat sätt. Ministeriet hade inte utarbetat någon granskningsplan för genomförandet av de granskningar som avses i statsunderstödslagen och inte heller systematiskt till alla delar dokumenterat sina övervakningsåtgärder. Mot bakgrund av sina

Betänkande ReUB 4/2026 rd

iakttagelser rekommenderade revisionsverket att utrikesministeriet på ett dokumenterat sätt utreder utomstående sakkunnigas oberoende och vid behov tydligt skiljer mellan olika aktörers uppgifter i handläggningen av understöden och i övervakningen av hur de används. Enligt uppgift har utrikesministeriet beaktat revisionsverkets rekommendationer som en del av det normala utvecklingsarbetet.

Enligt en granskning från 2022 av de statsunderstöd som beviljas av penningspelsverksamhetens avkastning hade undervisnings- och kulturministeriet och jord- och skogsbruksministeriet inte till alla delar sett till att understöden övervakades tillräckligt och på behörigt sätt i enlighet med statsunderstödslagen och förordningen om statsbudgeten. Som brister nämndes att inspektioner på plats hos understödstagarna endast genomförts i ett fåtal enskilda fall, att tillsynen av stödberättigande kostnader varit bristfällig vid båda ministerierna och vid STEA samt att redovisningarna av användningen av understöden varit otillräckliga i fråga om villkor och kostnader. Verket rekommenderade att de granskade statsbidragsmyndigheterna skärper sin övervakning av kostnaderna som berättigar till stöd och villkoren för understöd. Statsbidragsmyndigheterna har efter revisionsverkets granskning utvecklat sin övervaknings- och granskningsverksamhet. Utskottet instämmer i revisionsverkets ståndpunkt vid uppföljningen och betonar att det fortfarande är befogat att vid utvecklingen av statsunderstödsprocesserna fästa vikt vid en tillräcklig övervakning av understöden.

Bedömning av verkningarna och resultaten av statsunderstöden

Statsunderstödslagen (688/2001) förpliktar statsbidragsmyndigheten att regelbundet följa resultaten och ändamålsenligheten i fråga om användningen av statsunderstöd som den beviljat samt deras verkningar på konkurrensen och olika befolkningsgruppers ställning liksom deras miljökonsekvenser och andra verkningar. Statsbidragsmyndigheten ska också utvärdera nödvändigheten av statsunderstöden och behoven av att utveckla dem. Enligt de uppgifter som utskottet fått har statsbidragsmyndigheterna under de senaste åren utöver andra åtgärder också utvecklat uppföljningen av verkningar och resultat. Det har emellertid upptäckts brister i utnyttjandet av informationen.

Enligt revisionsverkets granskning ställer utrikesministeriet omfattande krav på att lägga fram uppföljnings- och utvärderingsuppgifter och rapportera till ministeriet om användningen av statsunderstöden och resultaten av verksamheten. Enligt verket har ministeriet dock inga systematiska förfaranden för användningen och kvalitetssäkringen av uppgifterna. Utrikesministeriet bör enligt revisionsverkets rekommendation utveckla resultatrapporteringen så att uppgifterna bättre kan utnyttjas av ministeriet och organisationerna.

Vid efterhandsuppföljningen av statsunderstöd som beviljats av avkastningen av penningsspel upptäckte revisionsverket att det fanns skillnader mellan statsbidragsmyndigheternas sätt att beakta resultaten av den understödda verksamheten i olika skeden av understödsprocessen. Revisionsverket anser dock fortfarande att det är nödvändigt att fästa uppmärksamhet vid målen och resultatindikatorerna för verksamheten när understödsprocesserna utvecklas. Enligt verket är det befogat att vidareutveckla riktlinjerna för resultatuppföljningen.

Betänkande ReUB 4/2026 rd

Vid sidan av revisionsverket har också sakkunniga lyft fram att de utvärderingsuppgifter som fås genom uppföljningen utnyttjas i väldigt liten utsträckning. Exempelvis utvecklingsorganisationerna tar årligen fram en stor mängd uppföljnings- och utvärderingsuppgifter, men enligt ett sakkunnigttrande är den systematiska användningen av dessa uppgifter liten i förhållande till de resurser som läggs på att samla in uppgifterna. Sakkunniga har lyft fram STEA:s omfattande material och tidsserier om organisationernas verksamhet och resultat. Materialet kan emellertid inte med befintliga resurser utnyttjas fullt ut som stöd för organisationernas inriktning och utveckling av verksamheten. Sakkunniga anser att insamlingen av uppgifter bör granskas kritiskt och delvis avvecklas i den mån det i statsunderstödsprocessen samlas in uppgifter som i princip är viktiga men som i praktiken inte kan utnyttjas. Detta skulle minska den administrativa bördan både för dem som tar emot och för dem som beviljar understöd.

Utskottet anser det vara viktigt att den verksamhet som finansieras med statsunderstöd omfattas av regelbunden uppföljning och granskning. Resultaten och genomslaget av organisationernas verksamhet bör utvärderas på samma sätt som annan verksamhet som stöds med offentliga medel. Utskottet betonar i detta sammanhang att det material som samlas in i samband med utvärdering ska vara sådant att det med hjälp av det är möjligt att producera information som kan användas för att utveckla organisationernas grundläggande verksamhet. De direkta och indirekta kostnader som insamlingen av uppföljningsuppgifter orsakar olika parter ska också beräknas och beaktas när utvärderingsverksamheten utvecklas. För att öka insynen i organisationernas verksamhet och kostnadsmedvetenheten anser utskottet det viktigt att organisationsspecifik information om hur understöden används samlas på ett ställe där den är offentligt tillgänglig. Informationen ska dessutom vara jämförbar och indelad i förvaltningskostnader, kostnader för konkret hjälpverksamhet och övriga kostnader.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Revisionsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner ett ställningstagande med anledning av berättelse B 18/2025 rd.

Utskottets förslag till ställningstagande

Riksdagen har ingenting att anmärka med anledning av berättelsen.

Betänkande ReUB 4/2026 rd

Helsingfors 7.5.2026

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Johanna Ojala-Niemelä sd
vice ordförande Veijo Niemi saf
medlem Tomi Immonen saf
medlem Janne Jukkola saml
medlem Arja Juvonen saf
medlem Teemu Kinnari saml
medlem Ville Merinen sd
ersättare Martin Paasi saml.

Sekreterare var

utskottsråd Tanja Kirjavainen.